

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД
„27. МЕЃУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ
НА ТУРСКАТА КУЛТУРА“
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ - ШТИП**

7 мај, 2025

Штип, 2025

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД
„27. МЕЃУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ
НА ТУРСКАТА КУЛТУРА“
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ - ШТИП**

7 мај, 2025

**Зборник на трудови од
„27. Меѓународен симпозиум на турската култура“
Филолошки факултет - Штип
7 мај, 2025**

Главен уредник
доц. д-р Ивана ВЕЛКОВА

Одговорен уредник
проф. д-р Марија ЛЕОНТИЌ

Лектор на македонски јазик
насл. доц. д-р Марија СОКОЛОВА

Лектор на турски јазик
доц. д-р Јусуф Мете Елкиран

Јазично уредување на англиски јазик
проф. д-р Натка ЈАНКОВА АЛАГОЗОВСКА

Техничко уредување
Славе Димитров

Издавач
Универзитет „Гоце Делчев” - Штип

Објавено во е-библиотека
<https://e-lib.ugd.edu.mk>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

316.7(=512.161)(062)
7/8(=512.161)(062)

МЕЃУНАРОДЕН симпозиум на турската култура (27 ; 2025 ; Штип)
Зборник на трудови од “27. Меѓународен симпозиум на турската култура” Филолошки факултет - Штип 7 мај, 2025 [Електронски извор] / [главен уредник Ивана Велкова]. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев” - Штип, Филолошки факултет, 2025

Начин на пристапување (URL): <https://ff.ugd.edu.mk/index.php/mk/>. - Текст во PDF формат, содржи 495 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 04.12.2025. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовете

ISBN 978-608-277-134-2

а) Турска култура -- Собири

COBISS.MK-ID 67617797

**Зборник на трудови од
„27. Меѓународен симпозиум на турската култура“
Филолошки факултет - Штип
7 мај, 2025**

Претседател на симпозиумот:
Проф. д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА
(Филолошки факултет УГД-Штип)
Селџами ТАХИР

Членови на организациски одбор:

проф. д-р Махмут ЧЕЛИК (Филолошки факултет УГД-Штип)
проф. д-р Марија ЛЕОНТИК (Филолошки факултет УГД-Штип)
проф. д-р Ева ГОРГИЕВСКА (Филолошки факултет УГД-Штип)
проф. д-р Ранко МЛАДЕНОСКИ (Филолошки факултет УГД-Штип)
доц. д-р Ивана ВЕЛКОВА (Филолошки факултет УГД-Штип)
доц. д-р Надица НЕГРИЕВСКА (Филолошки факултет УГД-Штип)
доц. д-р Наташа САРАФОВА (Филолошки факултет УГД-Штип)
д-р Дујгу ЧАГМА (Р. Турција)
д-р Салих УНВЕР (Р. Турција)
Костадин ГОЛАКОВ (Филолошки факултет УГД-Штип)

Научен совет:

проф. д-р Јусуф ХАМЗАОГЛУ (С. Македонија)
проф. д-р Октај АХМЕД (С. Македонија)
проф. д-р Фадил ХОЏА (С. Македонија)
проф. д-р Ахмед ВЕЏДАН ЏАН (С. Македонија-Турција)
проф. д-р Лутфи СУНАР (Турција)
проф. д-р Нермин АРАЛ (Турција)
проф. д-р Ајген Сезир Ариг (Турција)
проф. д-р Мехмет КИРБИЈИК (Турција)
проф. д-р Данута ХМИЕЛОВСКА (Полска)
проф. д-р Гулзура ЦУМАКУНОВА (Киргизистан)
проф. д-р Сулејман БАКИ (С. Македонија)
проф. д-р Актан АГО (С. Македонија)
проф. д-р Гулин ОГУТ ЕКЕР (Турција)
проф. д-р Невин ГУНГОР ЕРГАН (Турција)
проф. д-р Ферит ХАКИМЏАНОВ (Татарстан-Русија)
проф. д-р Џенгиз ХАКОВ (Бугарија)
проф. д-р Зејнеп ЕРДОГАН (Турција)
проф. д-р Осман ЕМИН (С. Македонија)
проф. д-р Нуман АРУЧ (С. Македонија)
проф. д-р Целил НАГИЈЕВ (Азербејџан)
проф. д-р Менсур НУРЕДИН (С. Македонија)
проф. д-р Назим ИБРАХИМ (С. Македонија)
проф. д-р Озлен ОЗГЕН (Турција)
проф. д-р Муртаза ОЛМЕЗ (Турција)
проф. д-р Али Рафет ОЗКАН (Турција)

проф. д-р Шевкет ОЗНУР (Северен Кипар)
проф. д-р Севим ПИЛИЧКОВА (С. Македонија)
проф. д-р Хамди ХАСАН (С. Македонија)
проф. д-р Ариф АГО (С. Македонија)
проф. д-р Бабахан Мухамед ШЕРИФ (Узбекистан)
проф. д-р Мелахаг ПАРС (Турција)
проф. д-р Фатма Ахсен ТУРАН (Турција)
проф. д-р Мелиха Демет УЛУСОЈ (Турција)
проф. д-р Хулја ДАВУТ-СКУКА (С. Македонија)
проф. д-р Стефан ВАРБАН (Молдавија)
проф. д-р Али ЈИЛДИРИМ (Турција)
проф. д-р Нације ЈИЛДИЗ (Турција)
доц. д-р Афаќ РАМАЗАНОВА (Азербејџан)
доц. д-р Ајшем ЈАНАР (Турција)
доц. д-р Хасан ТЕЈЛИ (Турција)
доц. д-р Ибрахим ЈИЛДИЗ (Турција)
доц. д-р Исмет ЗААТОВ (Крим-Русија)
доц. д-р Сејхан Муртезан ИБРАХИМИ (С. Македонија)

President of the organization board:

Prof. Lusi Karanikolova- Čočorovska, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Saljami Tahir

Members of the organization board:

Prof. Mahmut ČELIK, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Prof. Marija LEONTIKJ, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Prof. Eva GJORGIEVSKA, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Prof. Ranko MLADENOSKI, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Prof. Ivana VELKOVA, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Prof. Nadica NEGRIEVSKA, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Prof. Nataša SARAFOVA, PhD (Faculty of Philology UGD Štip)
Dujgu ČAGMA, PhD (Turkey)
Salih UNVER, PhD (Turkey)
Kostadin GOLAKOV (Faculty of Philology UGD Štip)

International scientific board:

Prof. Jusuf HAZMAOGLU, PhD (N. Macedonia)
Prof. Oktaj AHMED, Phd (N. Macedonia)
Prof. Fadil HODZA, Phd (N. Macedonia)
Prof. VEDZDAN DZAN, Phd (N. Macedonia-Turkey)
Prof. Lutfi SUNAR, Phd (Turkey)
Prof. Nermin ARAL, Phd (Turkey)
Prof. Ajten Sezir ARIG, Phd (Turkey)
Prof. Mehmet KIRBIJIK, Phd (Turkey)
Prof. Danuta HMIELOVSKA, Phd (Poland)
Prof. Gjulzura DZUMAKUNOVA, Phd (Kyrgyzstan)

Prof. Sulejman BAKI, Phd (N. Macedonia)
Prof. Aktan AGO, Phd (N. Macedonia)
Prof. Gjulin OGUT EKER, Phd (Turkey)
Prof. Nevin GJUNGJOR ERGAN, Phd (Turkey)
Prof. Ferit HAKIMDZANOV, Phd (Tatarstan-Russia)
Prof. Dzengiz HAKOV, Phd (Bulgaria)
Prof. Zejnep ERDOGAN, Phd (Turkey)
Prof. Osman EMIN, Phd (N. Macedonia)
Prof. Numan ARUĆ, Phd (N. Macedonia)
Prof. Dzelil NAGIJEV, Phd (Azerbaijan)
Prof. Mensur NUREDIN, Phd (N. Macedonia)
Prof. Nazim IBRAHIM, Phd (N. Macedonia)
Prof. Ozlen OZGEN, Phd (Turkey)
Prof. Murtaza OLMEZ, Phd (Turkey)
Prof. Ali Rafet OZKAN, Phd (Turkey)
Prof. Sheveket OZTUR, Phd (Northern Cyprus)
Prof. Sevim PILIČKOVA, Phd (N. Macedonia)
Prof. Hamdi HASAN, Phd (N. Macedonia)
Prof. Arif AGO, Phd (N. Macedonia)
Prof. Babahan Muhamed SHERIF, Phd (Uzbekistan)
Prof. Melahat PARS, Phd (Turkey)
Prof. Fatma Ahsen Turan, Phd (Turkey)
Prof. Meliha Demet ULUSOJ, Phd (Turkey)
Prof. Hulja DAVUT-SKUKA, Phd (N. Macedonia)
Prof. Stefan VARBAN, Phd (Moldova)
Prof. Ali JILDIRIM, Phd (Turkey)
Prof. Nadzije JILDIZ, Phd (Turkey)
Afakj RAMAZANOVA, Phd (Azerbaijan)
Ajshem JANAR, Phd (Turkey)
Hasan TELLI, Phd (Turkey)
Ibrahim JILDIZ, Phd (Turkey)
Ismet ZAATOV, Phd (Crimea-Russia)
Sejahn MURTEZAN IBRAHIMI, Phd (N. Macedonia)

TÜRKİSTAN'DAN BALKANLARA ORTAK KÜLTÜR: HIDIRILLEZ VE NEVRUZ

Osman Emin

Üsküp Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi

Blaje Koneski Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

osmanemin@ff.u.kim.edu.mk / ORCID: 0000-0001-6975-8221

Özet: Eski Türk mevsimsel kutlamalarından biri olan Hıdırellez, her yıl 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanmaktadır. Türk-İslam medeniyeti, kültürü ve mitolojisinde özel bir yere sahip olan Hıdırellez, eski ritüel ve inançların izlerini taşır. Baharın gelişi ve kış mevsimiyle yer değiştirmesiyle ilgili törenler, Orta Asya, Altay Dağları, Balkanlar ve Anadolu gibi geniş coğrafyalarda farklı şekillerde kutlanmaktadır. Hıdırellez gibi yaz mevsiminin başlangıcını simgeleyen bu kutlamalar, onu yaşayan halkların yaşam tarzı, kökenleri ve eski inanç sistemleriyle doğrudan bağlantılıdır. Aynı zamanda doğaya bakış açılarını da yansıtır. Türk halk kültüründe Hızır'a ilişkin inançlar, yazılı Doğu kaynaklarında da yer almaktadır. Hızır veya Hıdır, Türk halk inançlarında yardıma ihtiyaç duyanların imdadına yetişen kutsal bir varlık ya da peygamber olarak kabul edilir. Hıdırellez'in yanı sıra, Türk coğrafyasında önemli bir diğer mevsimsel bayram da Nevruz'dur. Her iki bayramın kutlama biçimleri büyük oranda benzerlik gösterir. Türk dünyasının farklı bölgelerinde, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan'da daha çok Nevruz ön plandayken, Türkiye'de hem Nevruz hem Hıdırellez yaygın olarak kutlanır. Nevruz 21 Mart'ta, Hıdırellez ise 5 Mayıs'ta gerçekleşir. Azerbaycan'da Şubat ayında kutlanan Hıdır Nebi ise Hıdırellez'e bazı benzerlikler taşımakla birlikte farklılıklar da barındırır; Hıdır Nebi kış mevsiminin ortasında, Hıdırellez ise yazın başlangıcında kutlanır. Bu çalışmada, eski bir Türk geleneği olan Hıdırellez'in kutlama hazırlıkları ve ritüelleri ile Nevruz Bayramı arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ele alınacak; her iki bayramın halk inançları, doğa algısı ve kültürel miras bağlamındaki yeri karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Hıdırellez, Nevruz, Türkistan, Balkanlar, ortak kültür.*

Giriş

Dünyanın köklü kültür ve medeniyetine sahip milletlerinden biri olan Türk milletinin, kendine özgü inanç, örf, âdet ve gelenekleri vardır. Çin içlerinden Avrupa'nın içlerine, Sibiryaya sahillerinden Yemen ve Afrika kıyılarına kadar uzanan geniş bir coğrafyada binlerce yıl hüküm

süren Türkler, dünya medeniyetine önemli gelenekler kazandırmıştır (Kafesoğlu, 1998).

Türk milleti, dünya tarihinin en köklü kültürlerinden birine sahip olup, kendine özgü inanç, gelenek ve göreneklerle yoğrulmuş bir halktır. Tarih boyunca Çin'den Avrupa'ya, Sibiry'a'nın kuzeyinden Yemen ve Afrika kıyılarına kadar geniş bir coğrafyada hüküm süren Türkler, dünya medeniyetine önemli katkılar sağlamıştır (Ocak, 1996). Türklerin kutladığı ve dünya çapında bilinen pek çok gelenek, insanlık tarihine derin izler bırakmıştır. Hıdırellez ve Nevruz da bu gelenekler arasında yer almaktadır (Aran, 2020). Türk milletinin tarihi, kültürü ve gelenekleri, geniş bir coğrafyaya yayılmış ve pek çok halk tarafından benzer biçimlerde benimsenmiştir.

Türkler, yüzyıllar süren tarihsel yolculukları sırasında farklı coğrafyalarda ortak bir kültürel miras oluşturmuştur. Bu ortak kültür unsurlarından biri de mevsimsel kutlamalar olan Hıdırellez ve Nevruz bayramlarıdır (Kafkasyalı, 1998).

Bu bayramlar, Türk dünyasının çok geniş bir coğrafyasına yayılan; Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar uzanan bölgelerde kutlanan kültürel mirasın önemli parçalarıdır. Bu özel günler, doğayla insan arasındaki bağı, toplumların geçmişten günümüze taşıdığı inançları ve geleneksel değerleri yansıtır. Nevruz ve Hıdırellez, özellikle Türk kültüründe ve bu kültürle temas hâlindeki birçok toplulukta derin anlamlar taşımaktadır. Her iki bayram da doğanın canlanması, bolluk ve bereketin artmasıyla ilişkilendirilir. Baharın gelişiyi birlikte hem toprağın hem de insan yaşamının yeniden dirilişi simgeler. Ancak bu iki bayram, tarihî kökenleri, kutlanma biçimleri ve kültürel anlamları açısından birbirinden ayrılmaktadır. Nevruz, daha çok Orta Asya kökenli olup yılın başlangıcı kabul edilen 21 Mart'ta kutlanırken; Hıdırellez ise 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanmakta ve halk arasında yazın gelişi, dileklerin kabul olacağı bir zaman dilimi olarak görülmektedir. Her iki bayram da bireysel ve toplumsal açıdan yenilenme ve umutla ilişkilendirilmektedir.

Türkler, özellikle 21 Mart'ı yılın ilk günü olarak kabul etmiş ve bu günü asırlardır çeşitli adlarla kutlamışlardır. Bu özel gün, halk arasında "Yeni Gün", "Ergenekon Günü", "Çağan" veya "Ulusun Ulu Günü" gibi adlarla anılmaktadır (Kalafat, 2011). Nevruz, dünyanın en eski bayramlarından biri olup, dini bir anlamdan çok doğa ile insanın uyumunu artıran bir halk kutlaması niteliği taşır (Öztürk & Coşan, 2023).

Türk milletinin tarihi, kültürel ve felsefi değerlerinin simgesi olan Nevruz, Türk dünyasında çok önemli bir yere sahiptir. Bu bayram, halkın ortak inançları, duygusal bağları ve kültürel zenginlikleri ile kutlanmaktadır. Nevruz, Türk kültürünün sadece bölgesel veya politik bir unsurdan ibaret olmayan; aksine,

ortak bir tarihî değer olarak kutlanmaya devam eden bir kültürel mirastır. Günümüzde Çin'in Uygur bölgesinden Balkanlar'a kadar her Türk topluluğu, kendi geleneksel ve tarihsel unsurlarını ekleyerek Nevruz'u kutlamaktadır (Kalafat, 2011). Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra bazı kelimelerin yerine Arapça ve Farsçadan alınan terimleri kullanmaya başlamışlardır. Örneğin, "Tanrı" kelimesi yerine "Allah", "Rab", "Hâlık" gibi terimler; "gök" kelimesi yerine "âsumân" gibi ifadeler tercih edilmiştir. Aynı şekilde "Yeni Gün" ifadesi de zamanla "Nevruz" şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Kaşgârlı Mahmud, ünlü eseri *Divânü Lûgati't-Türk*'te "Yeni Gün" ifadesini kullanmakta; "Nevruz" terimi ise bu dönemde yaygınlaşmaya başlamaktadır (Tezcan, 2024). Nevruz ve Hıdırellez'in Türk halk kültüründeki önemini vurgulamakta ve bu bayramların tarihî süreç içerisindeki evrimini detaylı bir biçimde ele almaktadır. Tezcan, özellikle bu bayramların İslam öncesi Türk inançlarıyla olan bağlantılarını ve İslamiyet'in kabulünden sonra bu geleneklerin nasıl şekillendiğini incelemektedir. Ayrıca, bayramların kutlanış biçimlerinin coğrafi bölgelere göre farklılık gösterdiği ve bu farklılıkların kültürel çeşitliliği yansıttığı da ifade edilmektedir. Eski Türk kültürlerinde, özellikle mevsimsel değişimlere dayalı kutlamalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu kutlamalar, halkların doğayla uyum içinde yaşama arzusunun bir yansımasıdır. Bu geleneğin en önemli örneklerinden biri de Hıdırellez bayramıdır. Hıdırellez, 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanmakta ve Türk-İslam kültüründe derin izler bırakan, halk arasında çok sayıda geleneksel ritüel ve inançla şekillenen bir bayramdır (Arslan, 2012; Fidan, 2024).

Türk milletinin tarihi, kültürel ve felsefi değerlerinin simgesi olan Nevruz da Türk dünyasında çok önemli bir yere sahiptir. Bu bayram, halkın ortak inançları, duygusal bağları ve kültürel zenginlikleriyle kutlanmaktadır. Nevruz, Türk kültürünün yalnızca bölgesel veya politik bir sembolü değil, aksine ortak tarihî bir değer olarak kutlanmaya devam etmektedir. Günümüzde Çin'in Uygur bölgesinden Balkanlar'a kadar her Türk boyu, kendi geleneksel ve tarihsel unsurlarını ekleyerek Nevruz'u kutlamaktadır. Hıdırellez'in tarihî ve kültürel kökenine baktığımızda, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar geniş bir coğrafyada kutlanan, doğanın uyanışını ve yazın gelişini simgeleyen bir bayram olduğu görülmektedir. Türk halkları bu günü, "Hızır ve İlyas'ın bulunduğu gün" olarak kabul ederler. Hızır figürü, Türk halk kültüründe insanlara yardım eden, zor durumlarda imdada yetişen kutsal bir varlık olarak tanınır (Üren, 2023). Bu nedenle Hıdırellez, yalnızca doğanın uyanışıyla değil, aynı zamanda insanların dileklerinin kabul olacağı, şans ve bereketin artacağı bir dönem olarak değerlendirilir (Derdiyok & Eyibinici, 2024). Hıdırellez, tarih boyunca doğanın ve insan yaşamının yenilenmesiyle ilişkilendirilmiş, Hızır

ve İlyas figürleri aracılığıyla bu dengenin sağlandığına inanılmıştır. Hıdırellez ve Nevruz, Türklerin tarihî ve kültürel mirasını yansıtan; dildeki değişimlere rağmen özünü koruyarak günümüze kadar ulaşan iki önemli bayramdır.

Ortak Bir Kültürel Miras

Hıdırellez ve Nevruz, hem doğayla ilişkilendirilen hem de insan yaşamındaki yeniliklerin, bereketin ve dirilişin simgesi olarak kutlanan bayramlardır. Her ne kadar tarihsel olarak benzerlik gösterse de bu bayramlar farklı mevsimsel dönemlerde kutlanır ve farklı coğrafyalarda çeşitli ritüel ve geleneklerle şekillenmiştir. Nevruz, 21 Mart'ta kutlanarak baharın başlangıcını ve doğanın yeniden uyanışını simgelerken; Hıdırellez, 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanır ve yazın gelişiyle doğanın tam anlamıyla canlandığını ifade eder. Bu nedenle her iki bayram da zamanla birer doğa ve yaşam kutlamasına dönüşmüştür. Türk halkları bu bayramları kutlarken yalnızca doğanın uyanışını değil, aynı zamanda bolluk, bereket, sağlık ve huzur gibi değerleri de ön plana çıkarır. Söz konusu kutlamalar, doğayla uyumu vurgulamanın yanı sıra, toplumsal birliği ve birlikte yaşama kültürünü de pekiştiren ritüeller içerir.

Hıdırellez, Türk kültüründe baharın uyanışını simgeler. Özellikle Türkistan'dan Balkanlar'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada, Hızır ile İlyas'ın bulunduğu gün olarak kabul edilir ve halk arasında önemli bir dinî ve kültürel anlam taşır. Hıdırellez, halk arasında "Hızır'ın gelişi" ya da "Yazın başlangıcı" olarak da tanımlanır. Türk halk inançlarında Hızır, Allah'ın halkına yardım eden, zor zamanlarda rehberlik eden kutsal bir varlık olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Hıdırellez, doğanın canlanışının yanı sıra insanların umutlarını tazelediği bir bayram olarak büyük önem taşır. Hıdırellez kutlamaları; Orta Asya, Anadolu, Kuzey Afrika, Kafkasya ve Balkanlar'da farklı şekillerde gerçekleştirilir. En bilinen ritüeller arasında ateşin üzerinden atlamak, su kenarlarında dua etmek ve doğayla bütünleşmeyi sembolize eden çeşitli uygulamalar yer alır. Hıdırellez günü doğada toplanan çeşitli bitkilerle şifa bulunacağına inanılır. Ateşten atlama ritüeli ise eski inançlara göre kötü enerjilerden arınmayı ve ruhsal temizlenmeyi ifade eder. Aralık 2017'de Güney Kore'de gerçekleştirilen UNESCO toplantısında, Hıdırellez geleneği Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır.

Nevruz, yeniden doğuşun ve baharın başlangıcının simgesi olan, Türk halklarının en eski bayramlarından biridir ve yılın başlangıcı olarak kabul edilir. 21 Mart'ta kutlanan Nevruz, doğanın yenilenmesi ve uyanışıyla ilişkilidir. Nevruz; kışın sona ermesi, toprağın canlanması ve hayatın yeniden başlaması gibi anlamlar taşır. Türk halkı bu günü, bolluğun, bereketin, birlik ve beraberliğin simgesi olarak değerlendirir. Nevruz bayramı, hem Orta Asya'da

hem de Anadolu'da büyük bir coşku ile kutlanmaktadır.

Bayramın belirgin ritüelleri arasında ateşten atlama, yemek hazırlama, topluca eğlenme ve doğaya yönelik sembolik etkinlikler yer alır. Nevruz, Türk halklarının birlik ve beraberlik duygusunu güçlendiren bir bayram olmanın yanı sıra, eski Türk inançlarında güç, sağlık ve mutluluk gibi evrensel değerlerin de simgesi olmuştur. Nevruz'un kökeni yalnızca Türk halklarına ait değil, aynı zamanda Orta Asya'nın diğer halkları tarafından da kutlanan eski bir gelenektir. Nevruz, UNESCO tarafından da Somut Olmayan Kültürel Miras olarak tescillenmiştir.

Hıdırellez ve Nevruz Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Hıdırellez ve Nevruz bayramları, her ne kadar benzer temalar çevresinde şekillense de, kutlama tarihleri ve bazı ritüel anlamlar bakımından farklılık gösterir. Her iki bayram da mevsimsel döngüleri simgeler; ancak Nevruz yılın ilk günü olarak kabul edilirken, Hıdırellez yaz mevsiminin başlangıcını ve doğanın zirveye ulaşan canlılığını temsil eder. Her iki kutlamada da ateşin etrafında dönme, ateşten atlama gibi ritüeller görülür. Aynı şekilde doğada vakit geçirmek, yemek hazırlamak, dualar etmek ve dileklerde bulunmak da ortak geleneklerdendir. Bu uygulamalar, doğayla uyum içinde yaşama ve doğanın bereketinden faydalanma arzusunun bir yansımasıdır. Doğanın Uyanışı ve Yenilenme: Her iki bayram da kışın sona erip baharın gelişiyi birlikte doğanın canlanmasını kutlar. Yenilik, umut ve bolluk temaları öne çıkar. Bereket ve Şifa İnancı: Nevruz'da taze sebzeler ve meyvelerle doğanın bereketi kutlanırken, Hıdırellez'de doğayla temas hâlinde sağlık ve huzur dilekleri yapılır. Dua ve Dilekler: Her iki gelenekte de insanlar dilek tutar, dua eder. Nevruz'da suya selam verilip dilek dilenirken, Hıdırellez'de bu durum Hızır inancı çerçevesinde şekillenir. Ateşin Ritüel Kullanımı: Ateş üzerinden atlama her iki bayramda da kötülüklerden arınma ve tazelenme anlamı taşır.

Tarihsel ve İnançsal Temeller: Nevruz, kökeni Zerdüştlüğe dayanan bir gelenek olup daha seküler özellikler taşır. Hıdırellez ise İslamî inançlarla özdeşleşmiş, özellikle Hızır figürüyle anlam kazanmıştır. Kutlama Zamanı: Nevruz 21 Mart'ta, yani ilkbaharın başlangıcında; Hıdırellez ise 6 Mayıs'ta, baharın olgunlaştığı dönemde kutlanır. Kültürel Motifler: Nevruz'da doğanın uyanışı, suya ve ateşe saygı gibi motifler öne çıkarken; Hıdırellez daha çok halk inançları, şans, sağlık ve dileklerin kabulü temalarıyla şekillenir.

Hıdırellez ve Nevruz, Türk kültürünün doğayla kurduğu bağı yansıtan; hem mevsimsel hem de inançsal yönleriyle zenginleşmiş iki önemli bayramdır. Farklı coğrafyalarda ve tarihsel bağlamlarda gelişmiş olsalar da, ortak kültürel mirasın güçlü öğeleri olmaya devam etmektedirler.

Türk Dünyasında ve Balkanlarda Ortak Bir Kültürel Mirasa Sahip Olmak

Türk milletinin kültürel yapısında önemli bir yer tutan değerlerden biri “ata saygısı”dır. Bu saygıya “Ata Kültü” denir. Türkler, varlıklarını borçlu oldukları atalarına her zaman büyük bir hürmet gösterirler. Bu bağlılık ve saygı, özellikle Nevruz Bayramı gibi özel zamanlarda kendini gösterir. Yaşayan büyükler ziyaret edilir, elleri öpülür ve onlara hediyeler verilir. Ölenlerin kabirleri ziyaret edilerek saygı sunulur. Bu gelenek, Türklerin atalarına olan minnettarlık ve şükranlarını yansıtan bir davranış biçimidir. Bu uygulama, Türklerin yaşadığı her bölgede benzer şekilde uygulanır.

Türklerin inanç dünyasında önemli bir başka değer ise suya duyulan kutsallıktır. Türkler, suyu hayat kaynağı olarak kabul ederler. Nevruz törenlerinde suya duyulan saygıyı görmek mümkündür. Birçok Türk toplumunda, yılın son çarşamba sabahı genç kızlar akan su kenarlarına gidip suya selam verir, yüzlerini soğuk suyla yıkayıp, suya ellerini sürerler. Bu gelenek, suya olan derin inançlarından kaynaklanır. Arife günü yıkanma geleneği de bu inançla bağlantılıdır. Türk edebiyatında da suya verilen değer sıkça dile getirilir. Fuzûlî, Hz. Muhammed’i anlatırken suyu bir simge olarak kullanmış, “su” kelimesini yineleyerek onun önemini vurgulamıştır. Necip Fazıl ise suyun varlık için ne kadar önemli olduğunu şu dizelerle dile getirmiştir: “Kâinata ne varsa suda yaşadı önce; Üstümüzden su geçer doğunca ve ölünce.” Türkler, sevdikleri ya da değer verdikleri insanlar için “Su gibi aziz olasın!” veya “Ömrün su gibi uzun olsun!” gibi dileklerde bulunurlar. Bu da suya duyulan saygının bir göstergesidir.

Türkler için ateş de önemli bir kutsallık taşıdır. Ateş, Türk kültüründe “ocak” olarak bilinir ve varlık, yaşam, dirilik simgesidir. Türkler, ateşin gökten indiğine inanır ve ona büyük bir kutsallık atfederler. Altaylar ve Yakutlar gibi bazı Türk boyları ateşi “od idi” (ateş sahibi) olarak kabul eder ve çakmak taşından elde edilen ateşi kutsal sayarlar. Kırgızlarda ise gelin, eşinin ve akrabalarının evine ateş götürür; bu gelenek ateşe olan saygıyı simgeler. Batı Trakya’daki Türkler ise yaş ağaçları birbirine sürterek ateş elde eder ve bu ateşi kutsal kabul ederler. Bütün köy, mahalle aynı ateşi kullanarak ocaklarını yakar. Ateş, Türk kültüründe sürekli yanmalı, asla sönmemelidir. Eğer ateş sönerse, komşudan ateş alınır. Bu gelenek Anadolu’nun pek çok köyünde günümüze kadar sürdürülmektedir. Mehmet Akif, İstiklâl Marşı’nda Türklerin ateşle olan bağını şöyle dile getirmiştir: “Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak, Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!” Kuzey Altay Türklerinde gelin ve damat, çakmak taşından ateş yakarak üç gün üç gece bu ateşin ışığında otururlar. Ayrıca, hastaların üzerine tütsü yakma ve bazı özel anlarda ateşle

yapılan gelenekler de bu inancın yansımalarıdır. Türkler, ateşe tapmamış; onun yerine ateşi yaratan, yani Allah'a saygı göstermişlerdir. Kur'an'da da ateşin kaynağının Allah olduğu belirtilir. Allah, "Yaş ağaçtan size ateş çıkarandır. Ondan ateş yakarsınız." (Kuran-ı Kerim, 36/80) ayetiyle ateşi insanlara bir nimet olarak sunmuştur. Ateşe duyulan saygı, ona tapmak değil, onu yaratana duyulan saygıdır.

Nevruz, büyük bir merasimler bütünüdür. Bu bütünün temelini oluşturan merasimlerin büyük bir kısmı, Nevruz Bayramı gününe yani yeni yılın ilk gününe kadar olan son çarşamba, "İlahî Çarşamba" merasimleridir. Bu çarşambalar, yalnızca eski yılın uğurlanması açısından değil, aynı zamanda bilimsel tartışmalara sebep olması yönüyle de önem taşır. Örneğin Türkistan'da Ay'ın bu dört çarşambası su, ateş, rüzgâr ve toprak çarşambaları olarak ardı ardına kutlanır. Dört çarşambanın farklı ülkelerde, farklı bölgelerde farklı adlandırmaları vardır. Bu çarşambalar hiçbir bölgede doğanın dört unsur sistemi olan "ab-ateş-hak-bad" şemasına uygun olarak sırayla "Su Çarşambası", "Od Çarşambası", "Toprak Çarşambası" ve "Rüzgâr Çarşambası" olarak adlandırılmamıştır. Dört çarşambanın halk arasındaki adları arasında "Su Çarşambası", "Toprak Çarşambası", "Rüzgâr Çarşambası" ve "Ağaç Çarşambası" gibi isimlere de rastlanır. Bu durum, Nevruz Bayramı'nın halk inancındaki felsefesiyle ilgilidir. Bu felsefenin kökleri doğrudan eski Türk mitolojisine dayanır.

Nevruz Bayramı'nın mitik felsefesine göre doğa, kışın ölür, baharda yeniden canlanır. Bu canlanma bir uyanış şeklindedir. Dört Çarşamba, baharın ve yeni yılın arifesidir. Her çarşambada bir unsur uyanır ve bu unsurların uyanmasıyla tüm doğa dirilir, yeni yıl başlar. İşte bu, Nevruz'un felsefesidir. Dört çarşambanın dört unsurla ilişkilendirilmesi, Nevruz'un doğa, dünya ve genel anlamda varlık âlemi hakkındaki felsefesini ortaya koyar. Türkistan'da Nevruz Bayramı'nda dört çarşamba, dört unsurun uyanması geleneği eski Türk mitolojik görüşleriyle ilgilidir. Eski Türk mitolojisinde evrenin yaratılışının temelinde beş unsur vardır: toprak, ağaç, ateş, demir ve su. Bu inanış zamanla Doğu'ya özgü dört unsur anlayışıyla birleşmiştir. Sonrasında dört unsur felsefesi hâkim düşünceye dönüşse de, beş unsurla ilgili inançlar halk düşüncesinde, folklorda ve özellikle Nevruz ile ilgili tasavvurlarda yaşamaya devam etmiştir.

Genel olarak çarşambaların gelenek ve görenekleri büyüsel bir karakter taşır. Nevruz, bir merasim bütünü olarak Türklerin eski dünya görüşünü ve ilk mitolojik-magik geleneklerini araştırmak açısından çok zengin ve paha biçilmez bir kaynaktır. Sonuç olarak, Türklerin dünya kültürüne katkılarından biri olan Nevruz, her Türk topluluğu tarafından, yerel geleneklere göre zenginleştirilmiş şekilde kutlanır ve yılın başlangıcı olarak kabul edilir. Nevruz,

hem tabiatın hem de insanın karşılıklı saygısını simgeler. Aynı zamanda eski inançların izlerini taşıyan bazı kùltler de bu kutlamalar arasında yer alır. Türkler için Nevruz, suyu, ateşi, toprağı, havayı ve tüm doğayı yaratan Allah'a şükran ifadesidir. Türk kùltürünün bu değerli geleneğı korunmalı ve her Türk topluluğunda yaşatılmalıdır.

Sonuç

Hıdırillez ve Nevruz, yalnızca birer bayram olmanın ötesinde, Türk milletinin tarih boyunca farklı coğrafyalarda da olsa ortak bir kùltürel mirasa sahip olduğunu gösteren önemli simgelerdir. Türk halkları, Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyada, farklı kùltürler ve inançlarla şekillenmiş bu bayramları kendi yerel gelenekleriyle harmanlayarak kutlamaktadır. Ancak her bir kutlamada, doğaya olan derin saygı ile birlik ve beraberlik duygusu ön plandadır.

Sonuç olarak, Hıdırillez ve Nevruz, Türk milletinin ortak kùltürel değerlerinden biri olarak yüzyıllar boyunca farklı halklar tarafından kutlanmış ve günümüzde de canlı bir şekilde devam etmektedir. Bu bayramlar, Türk halklarının hem geçmişteki inançlarını hem de doğa ile iç içe yaşam tarzını kutladıkları özel günlerdir. Hem Orta Asya'dan hem de Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyada kutlanan bu bayramlar, Türk kùltürünün zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtan önemli kùltürel miraslardır.

Hıdırillez ve Nevruz, hem kùltürel hem de dini anlamda Türk halklarının geleneklerinde derin bir yer tutar. Her iki bayram da doğanın uyanışını, yeni bir hayatın başladığını, bolluk ve bereketin habercisi olduğunu simgeler. Hıdırillez, yazın gelişiyile birlikte kutlanan, doğa ile iç içe bir bayram iken; Nevruz, yılın ilk günü olarak kabul edilen ve baharın gelişini simgeleyen bir kutlamadır. Bu bayramlar, halkların tarih boyunca inançları, kùltürel değerleri ve doğa ile olan ilişkilerinin yansıması olarak Türk kùltürünün önemli parçalarıdır. Her iki bayram da Türk dünyasının farklı köylerinde, kasabalarında büyük bir coşkuyla kutlanmaya devam etmektedir. Hıdırillez gibi Nevruz da Türk dünyasında önemli bir kùltürel ve milli bayram olarak kabul edilen bir gündür. Bu bayram, doğanın yeniden uyanışını, baharın gelişini ve aynı zamanda Türk milletinin tarihsel ve kùltürel değerlerini simgeler. Nevruz'un Türkler için anlamı sadece doğa ile değil, aynı zamanda toplumsal birlik, dayanışma ve kùltürel bağları güçlendirme açısından da büyüktür.

Makedonya Türkleri açısından Nevruz'un kutlanmaması önemli bir eksikliktir. Diğer Türk toplulukları gibi Makedonya Türklerinin de bu bayramı sahiplenmesi, hem kùltürel kimliklerini güçlendirecek hem de Makedonya'daki Türk topluluğunun birlikteliğini artıracaktır. Makedonya'da yaşayan Türkler,

Nevruz'u sadece geleneksel bir kutlama olarak değil, aynı zamanda kültürel direniş ve aidiyetin sembolü olarak görmelidir. Kutlama, Türk dünyasıyla olan bağlarını daha da güçlendirecek, bu bayramın anlamını derinleştirecek ve Türk kültürünün bu topraklardaki varlığını pekiştirecektir. Bu bayram, yalnızca geçmişin hatırlanması değil, aynı zamanda gelecek nesillere aktarılması gereken değerlerin simgesi olmalıdır.

Kaynakça

- Arslan, F. (2012). İstanbul'da Hıdırellez geleneğinin geçmişi, bugünü ve yarını: Ahırkapı örneği. *Folklor/Edebiyat*, 18(71), 235. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26036/274215>
- Aran, E. (2002). Türklerde Hıdırellez geleneği. *Milli Folklor*, 54(Yaz), 39–54.
- Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Derdiyok, R., & Eyibinici, F. (2024). Hıdırellez geleneği. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 10(23), 363–376.
- Emin, İ. (2022). *Yeni Akıncı* (R. Emin, Ed.). Divan Yayıncılık.
- Fidan, H. (2024). Bolluk ve bereketi simgeleyen Hıdırellez, renkli ritüellerle yaşatılıyor. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/bolluk-ve-bereketi-simgeleyen-hidirellez-renkli-rituellerle-yasatiliyor/3209776>
- Gökçen, İ. (1953). Makedonya Yörük folkloru: Doğumla ilgili adetler, bayramlar ve Hıdırellez. *Türk Folklor Araştırmaları*, 4(2), 668.
- Hafız, N. (1982). Kosova'da Hıdırellez adetleri. In *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* (Cilt 4, s. 237–242). Ankara.
- Halk takviminde Hıdırellez. (n.d.). *Kültür ve Turizm Bakanlığı*. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96375/halk-takviminde-hidirellez.html>
- Hıdırellez de artık UNESCO listesinde. (2017). *Kültür ve Turizm Bakanlığı*. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-195972/hidirellez-de-artik-unesco-listesinde.html>
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk millî kültürü*. Ötüken Yayınları.
- Kafkasyalı, A. (2002). Türk dünyasında Nevruz geleneğine toplu bakış. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 149–172.
- Kafkasyalı, A. (2016). *Balkanlarda İslâm, Miadı Dolmayan Umut* (C. 2, s. 99–134, M. S. Kafkasyalı, Ed.). TİKA Yayınları.
- Kalafat, Y. (2011). *Türk kültürlü halklarda Hz. Hızır'dan Sultan Nevruz'a*. Berikan Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2007). Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar. Akçağ Yayınları.
- Nebiyev, A. (1997). *Azerbaycan'da Nevruz*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1996). Ahmed-i Yesevi ve Türk halk Müslümanlığı. In *Ahmed-i Yesevi: Hayatı, eserleri, fikirleri, tesirleri* (s. ...). Seha Neşriyatı.
- Öztürk, Y., & Çoşan, A. (2023). Nevruz, koç katımı, Hıdırellez üzerine bir inceleme: Çağlayan köyü örneği. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 12(34), 295–307.
- Tezcan, M. (1995). Türk millî kültüründe bahar bayramları olarak Nevruz ve Hıdırellez.

Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, 3(2), 6–7.

Üren, U. (2023). Bereket ve bolluk simgesi: Hıdırellez. *Anadolu Ajansı*.

<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/bereket-ve-bolluk-simgesi-hidirellez/2888723>

Yücel, A. (2002). Türk dünyasında Hıdırellez kutlamaları ve işlevleri. *Millî Folklor*, 14(54), 36.

Web1: https://www.elibrary.az/docs/qazet/qzt2020_14542.pdf (Erişim tarihi: 10 Nisan 2025)

COMMON CULTURE FROM TURKESTAN TO THE BALKANS: HIDIRILLEZ AND NEVRUZ

Osman Emin

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje

Faculty of Philology, Department of Turkish Language and Literature

osmanemin@ffl.ukim.edu.mk / ORCID: 0000-0001-6975-8221

Abstract: Hıdırellez, one of the ancient Turkish seasonal celebrations, is held annually on May 5-6. It holds a special place in Turkish-Islamic civilization, culture, and mythology, carrying traces of old rituals and beliefs. Ceremonies related to the arrival of spring and the transition from winter are celebrated in various forms across wide regions such as Central Asia, the Altai Mountains, the Balkans, and Anatolia. These celebrations, which symbolize the beginning of the summer season like Hıdırellez, are directly connected to the lifestyle, origins, and ancient belief systems of the peoples who observe them. They also reflect these communities' perspectives on nature. Beliefs about Hızır are significant in Turkish folk culture and are documented in written Eastern sources. In Turkish folk beliefs, Hızır (or Hıdır) is regarded as a sacred figure or sometimes a prophet who helps those in need. In addition to Hıdırellez, another important seasonal festival in the Turkish world is Nevruz. The ways of celebrating both festivals show considerable similarities. While Nevruz is more prominent in countries such as Kyrgyzstan, Kazakhstan, Turkmenistan, and Uzbekistan, both Nevruz and Hıdırellez are widely celebrated in Turkey. Nevruz takes place on March 21, whereas Hıdırellez is celebrated on May 5. In Azerbaijan, Hıdır Nebi is celebrated in February, sharing some similarities with Hıdırellez but also notable differences; Hıdır Nebi occurs in the middle of winter, while Hıdırellez marks the beginning of summer. This study will examine the similarities and differences between the preparation and rituals of the ancient Turkish tradition of Hıdırellez and the Nevruz Festival, comparing the role of both festivals within the context of folk beliefs, perceptions of nature, and cultural heritage.

Key words: *Balkans, Turkestan, Common culture, Hıdırellez, Nevruz.*

